

Posudek habilitační práce Dr. Jana Palkosky

Michael V. Griffin

Central European University

Děkuji Vám za příležitost přečíst knihu Dr. Jana Palkosky The *a priori* in the Thought of Descartes. Název náležitě neodráží ambice díla. Palkoska předkládá záměr prodiskutovat a osvětlit Descartovu koncepci rozlišení *a priori/a posteriori*. Jak Palkoska správně zdůrazňuje, textů, ve kterých Descartes používá termíny „*a priori*“ a „*a posteriori*“, je jen málo a tyto nepředstavují propracovanou teorii. Palkoskův přístup je tudíž nepřímý. Usiluje o pochopení Descartovy teorie *a priori* výstavbou komplexní interpretace karteziánské epistemologie, velice široce interpretované, do které by ji zasadil. (Práci by bylo možné výstižněji popsat jako esej o Descartových dobře rozvinutých, byť ne zcela pochopených teoriích syntézy a analýzy.)

Pět kapitol práce je nahuštěno argumenty, které dokazují jak filozofickou důmyslnost, tak hlubokou znalost příslušných textů. Dotýkají se širokého souboru námětů: Descartovy teorie kognice a popisu *scientia*, jistoty a karteziánského kruhu, vrozených idejí, karteziánské logiky intuice a dedukce a Descartovy teorie modality. Předmětem zvláště rozsáhlé a hluboké diskuze je Descartova teorie algebry a jeho hledání univerzální metody objevování. (Uprostřed těchto diskuzí se mi občas ztrácela souvislost s ústřední tézí hodnocené knihy, ale Palkoska zpravidla později vrací vše zpět na své místo.) V tomto posudku popíšu strukturu práce. Zaměřím na několik ústředních otázek pro podrobnější diskuzi, ale v této obsáhlé práci je toho daleko více, co by si zasloužilo bližší pozornost.

První kapitola, „Kognice a *Scientia*“, připravuje půdu pro tuto studii. Palkoska zde pojednává o obecné struktuře kognice u Descarta. Kognice, stručně řečeno, se skládá z afirmace, které je operací vůle, dále z jistého obsahu nebo propozice poskytnuté (operacemi) chápání. Palkoska také pojednává o ústředním problému karteziánské epistemologie. Zahrnuje objasnění pojmů jistota a *scientia*. Jistotu Palkoska v zásadě chápe z hlediska deskriptivně psychologického spíše než normativně epistemického. Jasná a rozlišená okurentní percepce je psychologicky jistá, protože si vynucuje souhlas a činí vnímatele psychologicky neschopným pochybovat o poznané propozici. Jestliže však dříve jistá kognice s sebou nese souhlas vynucující jasnost a rozlišitelnost, pak ji relevantní skeptické pochyby můžou učinit psychologicky nejistou.

Scientia zahrnuje představu metafyzické jistoty. Pro tu je charakteristická logická nemožnost toho, aby relevantní skeptické pochybnosti učinily nějakou kognici nejistou. Kognice zahrnující okurentní jasné a rozlišené percepce jsou metafyzicky jisté. Jiné kognice činí metafyzicky jistými jasné a rozlišené vnímání neklamajícího Boha. Palkoska však argumentuje, že Descartes není oprávněn tvrdit, že tyto druhy kognicí jsou metafyzicky jisté, jelikož je logicky možné, že člověk by v budoucnosti nemusel mít jasné a rozlišené vnímání existence neklamajícího Boha. V tomto momentě je mi však nejasné, jak okurentní jasné a rozlišené percepce činí nějakou kognici metafyzicky jistou. Nezdá se logicky nemožné, že jasné a rozlišená percepce vynucuje souhlas. Jak to prezentuje Descartes, jedná se o prostý fakt o naší přirozenosti.

Druhá kapitola se pouští hlouběji do operací chápání. Primárně se zaměřuje na vývoj doktrín Descartových raných Pravidel pro vedení rozumu, konkrétně na teorii jednoduchých přirozeností a jejich (neanalytických) nezbytných spojitostí. To tvoří základ pro teorii intuicí jako základních položek metafyzické jistoty, a tudíž stavebních kamenů *scientia*. Základní jistoty spočívají buď na vnímání jednoduchých přirozeností samotných nebo na jejich nezbytných spojitostech. Výsledky dedukce

jsou jisté pro případ, kdy celý řetězec uvažování, vztahující se zpět k nezbytně spojeným jednoduchým přirozenostem, je vnímán celý najednou.

Nabízí se otázky týkající se nezbytných spojitostí mezi jednoduchými přirozenostmi. U některých těchto spojitostí se předpokládá, že jsou „integrální součástí reality nezávislé na rozumu“ (říkejme tomu realismus). Tyto spojitosti jsou primitivní a zdánlivě hrubé nebo nahodilé. Žádají si proto vysvětlení. Palkoska vysvětlení nachází v Descartově doktríně, že věčné pravdy jsou Boží stvoření. Přijímá kontroverzní tvrzení, že tato doktrína implikuje, že modální pravdy/skutečnosti jsou, samy o sobě nebo v absolutním smyslu, kontingentní. Zdá se, že toto (plus kritérium nezbytnosti na str. 111) vztahuje nezbytné spojitosti k rozumu místo toho, aby z nich činil integrální součástí reality nezávislé na rozumu.

Obvyklá námitka proti doktríně stvoření věčných pravd je, že z Boha dělá někoho, kdo klame, jelikož (jasně a rozlišeně) vnímáme jako nezbytné věci, které jsou kontingentní. Palkoska na to odpovídá, že Descartes pouze zaujímá názor, že jediná věc, kterou takových případech vnímáme jasně a rozlišeně jsou nemožné propozice, nikoliv jejich modální status. Proti této odpovědi zdá se mluví následující úryvek z Druhých odpovědí:

Některé z těchto percepí jsou tak transparentně jasné a zároveň tak prosté, že na ně nikdy nemůžeme pomyslet aniž bychom nevěřili, že jsou pravdivé. Skutečnost, že existují, dokud myslím, nebo že co bylo vykonáno, nemůže být zrušeno, jsou příklady pravd, u kterých evidentně máme tento druh jistoty.

(Druhé odpovědi: CSM II, 104, podtrženo mnou)

Podtrženo v tomto odstavci je tvrzení o nutnosti (předpokládáme, že „nemůže“ zde znamená „nutně nelze“). Je-li všechno kontingentní z pohledu Boha, pak minulost může být zrušena, a proto naše jasná a rozlišená, souhlas vynucující percepce je falešná. Na jiných místech Descartes zřejmě říká, že máme jasnou a rozlišenou, souhlas vynucující percepci modálních pravd, např. skutečné rozlišení mysli a těla, nemožnost existence atomů a prázdného prostoru.

Složitý argument, který se prolíná posledními třemi kapitolami, staví na obecném rámci založeném v prvních dvou kapitolách. Argument se týká Descartovy analytické metody a jeho preferování této metody před metodou syntetickou, která byla pro jeho aristotelovské předchůdce modelem pro vědecké bádání. Argument začíná v třetí kapitole, která rozvíjí Descartovu analytickou metodu v matematice. Zajímavý je zejména Descartův názor, že objekty algebraických studií jsou obecné veličiny spíše než geometrické objekty nebo numerické jednotky. Zde vidíme, jak Descartes považoval algebru za základní a sjednocující větev matematiky. Pokládá to také základy pro tvrzení, že analýza je dílem čistého chápání. Argument pokračuje v kapitole čtvrté, kde se od Descartovy logiky a předtím diskutované matematické metody odvíjí obecná metoda objevování.

Descartova teorie *a priori* je prezentována v poslední kapitole, ve které Palkoska zkoumá kontinuitu a diskontinuitu Descartovy teorie s aristotelovskou tradicí. Rozvíjí interpretaci Descarta, která do jisté míry zachovává aristotelovský výklad rozlišení *a priori/a posteriori* z kauzálního hlediska. Descartes však obrací tradiční vztah mezi tímto rozlišením a rozlišením analýzy a syntézy. Kapitulu uzavírá „spekulativním návrhem“, který doufám bude v budoucnosti rozvinut do větší hloubky.

Shrnuto, v práci The *a priori* in the Thought of Descartes Palkoska prokazuje rozsáhlou a hlubokou znalost Descartových textů a karteziánského vědění, jakož i schopnost rozvíjet a udržet složitý

interpretativní argument. Otázky, které jsem zde nadnesl, by neměly být považovány za výhrady k práci, ale jako znamení, že habilitační práce podnítí další diskusi. Bezvýhradně doporučuji habilitační práci k dalšímu řízení.

Michael V. Griffin